

Türk - Alman Örnekleminde Karma Evli Çiftlerin Çocuklarındaki Dilsel Gelişim Üzerine

Fatma SAĞLAM*

Özet

Karma evlilik yüzyıllardan bu yana her türlü toplumda var olmuş ve günümüzde ise her ülkede sıkça rastlanmaktadır. Yabancı nüfusun yoğun olduğu Almanya'da, Almanlarla yapılan karma evliliklerde, Türk vatandaşları ilk sırayı almaktadır.

İki kültürlü, daha doğrusu çok kültürlü ortamlarda iki dilli eğitim önemli bir rol oynamaktadır. Bir çocuğun nasıl iki dilli yetiştirildiği hep sorula gelmiştir. Bu bağlamda toplam 130 çocuk sahibi 66 Türk - Alman karma çift ile bir anket çalışması yürütülmüştür. İki ülkedeki çocukların dil seviyelerinin karşılaştırmalı bir şekilde ele alındığı bu çalışmada, bu çocukların seviyelerinin, tek dilli olan çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmada ayrıca, çocukların dil seviyelerinin ve sözcük dağarcıklarının ailelerin eğitim düzeyine paralel olarak arttığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, ailelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların da her iki dil düzeyi aynı oranda artmaktadır. Türkiye'de yaşayan Türk - Alman karma çiftlerin eğitim düzeyleri, Almanya'da yaşayan çiftlere oranla daha yüksek olduğu için, Türkiye'de bulunan çocukların da her iki dilde *baskın* olmaları ve dilsel dört temel beceri olan "*okuma-yazma-konuşma* ve *anlama*"da, kendilerini çok iyi ifade edebilmeleri, bizleri şaşırtmamalıdır.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir konu ise, bir ülkenin dil saygınlığı ve o ülkenin sanayileşmede ulaştığı seviyenin, çocukların dil seçiminde ve öğreniminde belirleyici bir unsur olduğudur.

Anahtar Sözcükler: Karma evlilik, iki dillilik, iki kültürlülük, Türk-Alman, çocuk dili, iki dilli çocuk.

Abstract

Mixed marriages have existed since past ages in all kinds of societies and are, at present, common occurrences across the world. In Germany where foreign population is dense, the highest percentage of mixed marriages with the Germans belongs to Turkish citizens.

In bicultural environments [or better still, in multicultural environments], bilingual education has played an important role. The dynamics of raising a bilingual child has always attracted attention. In this context, a research has been conducted among 66 Turkish-German mixed marriage couples having 130 children in total. In this research which comparatively examines the language levels of bilingual children living in both countries, it has been observed that the

* Dr., Hacettepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Almanca Birimi

language levels of bilingual children are higher as compared to monolingual children. It has also been observed that the language levels and lexicon of these bilingual children show a parallel increase with respect to the education levels of their families. Therefore, an increase in the education levels of the parents leads to an equal increase in the language competence of their children in both languages. As the education levels of Turkish-German mixed marriage couples living in Turkey are higher with respect to the education levels of mixed marriage couples living in Germany, it should not be surprising that the children living in Turkey are proficient in both languages and are competent in the areas of the four basic language skills: “reading, writing, speaking and listening comprehension.”

There is one other topic that needs to be mentioned in this context: the language prestige of a country and its level of industrialization are a determinant factor in the language choice and education of the children.

Key Words: Mixed marriage, biculturalism, bilingualism, Turkish-German, child language, bilingual child.

1. Giriş

Farklı milliyetten bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan evliliğe “karma evlilik” denmektedir. Farklı kültürlerden bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan evlilik ise “iki kültürlü evlilik” olarak adlandırılmaktadır. Bu tür evliliklerde çiftler aynı milliyetten olabilirler. Karma evlilikler, modern toplumun bir olgusu sayılmamalıdır. Karma evlilik yüzyıllardan bu yana her türlü toplumda var olmuş ve günümüzde ise her ülkede sıkça rastlanmaktadır. Küreselleşmeye paralel olarak, bu tür evliliklerin gün geçtikçe artması kaçınılmaz bir olgudur.

İki kültürlü, daha doğrusu çok kültürlü ortamlarda iki dilli eğitim önemli bir rol oynamaktadır. Bir çocuğun nasıl iki dilli yetiştirildiği hep sorula gelmiştir. Göçmen ülkesi Amerika ve Kanada başta olmak üzere, günümüzde Avrupa’da ve dünyanın pek çok ülkesinde yapılan karma evlilikler ve karma evliliklerdeki çocukların dil becerileri konularında pek çok çalışma yürütülmektedir.

2. Karma Evlilik

2.1. Almanlarla Yapılan Karma Evlilik

Günümüzde 7,3 milyon yabancının yaşadığı 82,6 milyon nüfuslu Almanya’da, yaklaşık 2 milyona yakın Türk vatandaşı bulunmaktadır. Kısacası, toplam yabancı nüfusun neredeyse % 30’unu Türkler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Almanlarla yapılan karma evliliklerde de Türk vatandaşlarının ilk sırada yer aldığını görmekteyiz. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Amerikalılar ile, özellikle de Amerikan askerleriyle evlilik yapan Alman kadınları, 60’lı yıllardan itibaren Almanya’ya Akdeniz ülkelerinden çalışmaya gelen İtalyan, Yunan, Türk v.s. vatandaşlarıyla evlenmişlerdir. 1960 yılında

Alman kadınlarıyla evlenen Türk erkeği sayısı sadece 71 iken, bu sayı 1980 yılında 3339'a (47 kat) yükselmiş ve ilk sıraya oturmuştur. Günümüzde de hâlâ bu sırayı koruduğunu görmekteyiz. İkinci sırayı (eski) Yugoslavya ve üçüncü sırayı ise İtalya almıştır. Bir Almanla evli Türk kadınları ise, 1999 yılında Polonyalıların ardından (1188) ikinci sırayı almıştır (Almanya Federal İstatistik Dairesi, 1999). Almanya Federal İstatistik Dairesi'nin bu verilerine karşın, ülkemizde yaşayan Türk – Alman ve diğer karma evliler hakkında herhangi bir istatistik veri mevcut olmasa da, bu tür evliliklerin günden güne ülkemizde de arttığını söyleyebiliriz.

3. Karma Evlilerin Çocuklarındaki Dilsel Sorunlar

Peki, karma evlilerin çocuklarında görülen genel dilsel sorunlar nelerdir? İki ya da çok kültürlü ortamda yetişen bu çocukların dilsel sorunlarını saptayabilmek amacıyla, her iki ülkeden toplam 130 çocuk sahibi 66 Türk - Alman karma çift ile bir anket çalışması yürütülmüştür. İki ülkedeki çocukların dil seviyelerinin karşılaştırmalı bir şekilde ele alındığı bu çalışmada dikkat çekici şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo I

	Türkiye'de Yaşayan Çocuklar		Almanya'da Yaşayan Çocuklar	
Özel okula gidenler	% 70		% 14	
Hangi dilde eğitim gördün?	% 37,8	Türkçe	% -	Türkçe
	% 57,8	Almanca	% 50,0	Almanca
	% 4,4	Her iki dilde	% 50,0	Her iki dilde
Anneniz sizle hangi dilde konuşur?	% 3,3	Türkçe	% -	Türkçe
	% 53,4	Almanca	% 52,0	Almanca
	% 43,3	Her iki dilde	% 48,0	Her iki dilde
Babanız sizle hangi dilde konuşur?	% 56,7	Türkçe	% -	Türkçe
	% 10,0	Almanca	% 56,0	Almanca
	% 33,0	Her iki dilde	% 44,0	Her iki dilde
Arkadaşlarıyla hangi dilde konuşursun?	% 40	Türkçe	% -	Türkçe
	% 3,3	Almanca	% 35,0	Almanca
	% 56,7	Her iki dilde	% 65,0	Her iki dilde
Kardeşlerinle hangi dilde konuşursun?	% 24,0	Türkçe	% -	Türkçe
	% 16,0	Almanca	% 31,5	Almanca
	% 60,0	Her iki dilde	% 68,5	Her iki dilde
Hangi dilde okuyorsun?	% 20,0	Türkçe	% -	Türkçe
	% 23,3	Almanca	% 95,0	Almanca
	% 56,7	Her iki dilde	% 5,0	Her iki dilde
Hangi dilde yazıyorsun?	% 26,7	Türkçe	% -	Türkçe
	% 20,0	Almanca	% 100,0	Almanca
	% 53,3	Her iki dilde	% -	Her iki dilde

Türk - Alman Örnekleminde Karma Evli Çiftlerin Çocuklarındaki Dilsel Gelişim Üzerine

Hangi dilde şarkı söylüyorsunuz?	% 30,0 % 16,7 % 53,3	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 41,0 % 59,0	Türkçe Almanca Her iki dilde
Hangi dilde düşünüyorsunuz?	% 36,7 % 13,3 % 50,0	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 100,0 % -	Türkçe Almanca Her iki dilde
Hangi dilde rüya görüyorsunuz?	% 43,3 % 20,0 % 36,7	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 99,0 % 1,0	Türkçe Almanca Her iki dilde
Hangi dilde dua ediyorsunuz?	% 53,3 % 20,0 % 26,7	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 43,0 % 57,0	Türkçe Almanca Her iki dilde
Hangi dilde küfür ediyorsunuz?	% 56,7 % 10,0 % 33,3	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 30,0 % 70,0	Türkçe Almanca Her iki dilde
Hangi dilde sayı sayıyorsunuz?	% 50,0 % 16,7 % 33,3	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 100,0 % -	Türkçe Almanca Her iki dilde
Hangi dilde hayvanlarla konuşuyorsunuz?	% 46,7 % 16,7 % 36,7	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 100,0 % -	Türkçe Almanca Her iki dilde
Hangi dilde kendi kendine konuşuyorsunuz?	% 36,7 % 20,0 % 43,3	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 99,0 % 1,0	Türkçe Almanca Her iki dilde
Hangi dilde kendini daha iyi ifade edebiliyorsunuz?	% 40,0 % 16,7 % 43,3	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 100,0 % -	Türkçe Almanca Her iki dilde
Hangisi günlük konuşma dilin?	% 43,3 % 6,7 % 50,0	Türkçe Almanca Her iki dil	% - % 98,0 % 2,0	Türkçe Almanca Her iki dil
Hangisi anadilin?	% 40,0 % 33,3 % 26,7	Türkçe Almanca Her iki dil	% - % 52,0 % 48,0	Türkçe Almanca Her iki dil
Hangisi aile arasında konuştuğunuz dildir?	% 10,0 % 6,7 % 83,3	Türkçe Almanca Her iki dil	% - % 42,0 % 58,0	Türkçe Almanca Her iki dil
Ailecek bir arada olduğunuz zaman hangi dilde konuşuyorsunuz?	% 23,3 % 10,0 % 66,7	Türkçe Almanca Her iki dilde	% - % 57,0 % 43,0	Türkçe Almanca Her iki dilde
Okula başlayıncaya kadar ailede hangi dil kullanılıyordu?	% 13,3 % 36,7 % 50,0	Türkçe Almanca Her iki dil	% - % 54,0 % 46,0	Türkçe Almanca Her iki dilde

Yaklaşık 14 yaşına kadar ailede hangi dil kullanılıyordu?	% 20,0 % 10,0 % 70,0	Türkçe Almanca Her iki dil	% 1,0 % 90,0 % 9,0	Türkçe Almanca Her iki dil
Türkçe konuşman nasıl?	% 76,7	Çok iyi	% 65,0	Orta
Türkçe anlamın nasıl?	% 76,7	Çok iyi	% 93,0	Orta
Türkçe yazman nasıl?	% 63,3	Çok iyi	% 96,0	Zayıf
Türkçe okuman nasıl?	% 73,3	Çok iyi	% 92,0	Zayıf
Türkçe telaffuzun nasıl?	% 76,7	Çok iyi	% 65,0	Orta
Günlük dilde Türkçen nasıl?	% 70,0	Çok iyi	% 82,0	Zayıf
Standart Türkçen nasıl?	% 63,3	Çok iyi	% 79,0	Zayıf
Almanca konuşman nasıl?	% 56,7	Çok iyi	% 100,0	Çok iyi
Almanca anlamın nasıl?	% 63,3	Çok iyi	% 100,0	Çok iyi
Almanca yazman nasıl?	% 63,3	Çok iyi	% 68,0	Çok iyi
Almanca okuman nasıl?	% 46,7	Çok iyi	% 96,0	Çok iyi
Almanca telaffuzun nasıl?	% 60,0	Çok iyi	% 95,0	Çok iyi
Günlük dilde Almancan nasıl?	% 50,0	Çok iyi	% 64,0	Çok iyi
Standart Almancan nasıl?	% 33,3	Çok iyi	% 94,0	Çok iyi
Her iki dilde konuşmaya aynı anda mı başladın?	% 53,3 % 46,7	Evet Hayır	% 64,0 % 36,0	Evet Hayır
Şayet "Hayır" ise, önce hangi dilde?	% 28,6 % 71,4	Türkçe Almanca	% - % 100,0	Türkçe Almanca
Her iki dilde yazmaya aynı anda mı başladın?	% 13,3 % 86,7	Evet Hayır	% - % 100,0	Evet Hayır
Şayet "Hayır" ise, önce hangi dilde?	% 57,7 % 42,3	Türkçe Almanca	% - % 100,0	Türkçe Almanca
Türkçe'de ironi, fıkra, atasözü ve deyimleri ne derece anlıyorsun?	% 53,33	Çok iyi	% 86,0	Zayıf
Almanca'da ironi, fıkra, atasözü ve deyimleri ne derece anlıyorsun?	% 26,7	Çok iyi	% 99,0	İyi
Türkçe'de farklı ağızları ayırt edip anlayabiliyor musun?	% 43,3	Çok iyi	% 99,0	Orta
Almanca'da farklı lehçeleri ayırt edip anlayabiliyor musun?	% 50,0	İyi	% 92,0	İyi
İki veya daha çok dil bilmek, sana bir saygınlık sağlıyor mu?	% 83,3	Evet	% 99,0	Evet
Türkçen nasıl?	% 86,7	Baskın	% 100,0	Zayıf
Almancan nasıl?	% 43,3	Baskın	% 100,0	Baskın
Sınıfta, okulda ya da üniversitede ne kadar sıklıkla Türkçe konuşuyorsun?	% 56,7	Çok fazla	% 100,0	Asla
Sınıfta, okulda ya da üniversitede ne kadar sıklıkla Almanca konuşuyorsun?	% 33,3	Çok fazla	% 100,0	Çok fazla
En çok izlediğin televizyon kanalları hangisidir?	Türkçe Almanca Her ikisi	% 36,7 % 13,3 % 50,0	Türkçe Almanca Her ikisi	% - % 99,0 % 1,0

En çok izlediğin filmler hangileridir?	Türk	% 10,0	Türk	% -
	Alman	%,13,3	Alman	% 36,0
	Yabancı	% 16,7	Yabancı	% 14,0
	Her türlü	% 60,0	Her türlü	% 50,0
En çok hangi dilde müzik dinlersin?	Türkçe	% 6,7	Türkçe	% -
	Almanca	% 13,3	Almanca	% -
	Her ikisini	% 43,3	Her ikisini	% 67,0
En çok hangi dilde kitap okursun?	Yabancı	% 36,7	Yabancı	% 33,3
	Türkçe	% 46,7	Türkçe	% -
	Almanca	% 53,3	Almanca	% 100,0

Anket sonucuna göre, Türkiye’de yaşayan Türk – Alman karma çiftlerin çocuklarının % 70’i, Almanya’da yaşayanların ise %14’ü özel okula gitmektedir. Almanya’da yaşayanların tamamı sadece *Almanca* eğitim görürken, Türkiye’de yaşayanların yarıdan fazlası (% 57,8’i) *Almanca*, % 37,8’i *Türkçe* ve sadece % 4,4’ü de *her iki dilde* eğitim görmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de okuyan çocukların çoğunluğunun elçiliklere bağlı özel okullarda ya da Almanca eğitim veren çeşitli lise ve Anadolu Liselerinde eğitim gördüklerini göz ardı etmemek gerekir.

Çocuğun dilini belirleyen ve gelişimini sağlayan en önemli etmenlerden biri annedir. Büyüme süreci içinde çocuğun annesi ile konuştuğu dil, onun geleceğinde de önemli bir yer tutacaktır. Bu bağlamda karşılaştıracak olursak, Türkiye’de yaşayan çocukların yine yarıdan fazlası (% 53,4) annesi ile *Almanca* konuşurken, sadece % 3,3’ü salt *Türkçe* konuştuğunu ifade etmektedir. % 43,3’ü ise annesi ile *her iki dilde* konuşmaktadır. Oysa Almanya’da yaşayan çocukların hiçbiri, annesi ile konuşurken salt *Türkçe* kullanmamaktadır. % 52’si *Almanca* ve % 48’i ise *her iki dilde* konuştuğunu belirtmiştir. Her iki ülkede de annelerin büyük bir oranı, çocukları ile *Almanca* konuşmaktadır. Oysa aynı çocuklar, kardeşleri ve arkadaşları ile ağırlıklı olarak *her iki dilde* konuşmaktadırlar. Türkiye’deki çocukların % 24’ü kardeşler arasında *Türkçe*, % 16 ‘sı *Almanca*, % 60 gibi büyük bir oranı da *her iki dilde* konuştuğunu belirtirken, Almanya’daki çocukların da neredeyse % 70’e yakını kardeşler arasında *her iki dilde* konuşmaktadır. Benzer bir sonuç, arkadaşları ile yapılan konuşmalarda da göze çarpmaktadır. Bu da, çocukların ailelerine kıyasla daha çok iki dilli bir ortamda yetişmelerinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu çocuklar, kardeşleri ve arkadaşları ile oyun oynarken, her iki dili çok daha yoğun bir biçimde kullanmaktadırlar. Yapılan çalışmada ayrıca, çocuklardaki bu dil seviyesinin, yaşlarına paralel arttığı da tespit edilmiştir.

Çocuklara yöneltilen bir başka soru ise, hangi dilde okudukları, yazdıkları, şarkı söyledikleri, düşündükleri, rüya gördükleri, dua ettikleri, küfür ettikleri, sayı saydıkları, hayvanlarla konuştukları, kendi kendine konuştukları ve hangi dilde kendilerini daha iyi

ifade edebildiklerine yönelik olmuştur. Tablodan da anlaşılacağı üzere, bunların çoğunu Almanya'da yaşayan çocuklar, sadece Almanca olarak gerçekleştirirken, Türkiye'de yaşayan çocukların ise, bunları her iki dilde gerçekleştirebildiklerini söyleyebiliriz. Burada dikkatimizi çeken ise, Almanya'da yaşayan çocukların neredeyse yarısından fazlasının (%59) her iki dilde şarkı söylediği, yine % 57' sinin her iki dilde dua ettiği ve % 70 gibi yüksek bir sayının her iki dilde küfür etmesi olmuştur.

İki dilli bir ortamda yetişen çocuklardaki dil gelişimi, yaşadıkları çevreye ve duruma göre değişmektedir. Almanya'da yaşayan çocukların % 52'si Almanca'yı anadili olarak kabul ederken, Türkiye'de yaşayan çocukların sadece % 40'ı Türkçe'yi anadili olarak kabul etmektedir. Diğer taraftan, bu çocukların neredeyse 1/3'ü Türkiye'de yaşamalarına rağmen, Almanca'yı ana dilleri olarak kabul etmektedir. Bu arada, Almanya'da yaşayan çocuklara eğitim süreci içerisinde yabancı dil olarak İngilizce ve Fransızca verildiğini, Türkiye'de yaşayan çocuklara ise okullarda ağırlıklı olarak İngilizce ve/veya Almanca dillerinin sunulduğunu unutmamak gerekir. Tablomuzda da görüldüğü üzere, Türkiye'de yaşayan çocuklar, kendilerini ağırlıklı olarak her iki dilde rahatlıkla ifade edebilirken, Almanya'daki çocuklarda sadece Almanca kullanılması dikkat çekicidir. Zaten günlük konuşma dillerinin oranlarına bakıldığında da, aradaki fark açıkça görülmektedir. Zira, Türkiye'de yaşayanların % 50'si her iki dili kullandığını ifade ederken, Almanya'da yaşayan çocuklardaki bu oran sadece % 2 civarındadır.

Çocuklara yöneltilen bir başka soru ise, aile arasında hangi dilde konuştukları ile ilgili olmuştur. Tablodan da anlaşılacağı üzere, Türkiye'deki çocukların büyük çoğunluğu (% 83,3) her iki dili kullanmaktadır. Almanya'daki çocuklarda bu oran sadece % 58'de kalırken, salt Türkçe'nin hiç kullanılmadığı dikkat çekicidir. Her ne kadar % 58'i her iki dilde konuştuklarını ifade etseler de, burada Almanca'nın ağır bastığı açıkça görülmektedir.

Çocukların dil ediniminde, okulun önemi elbette yadsınamaz. Bu nedenle çocuklara, okul öncesi ve okula başladıktan sonra, ailede hangi dili kullandıklarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Bununla ilgili tablodaki sayılara göz attığımızda, Almanya'da yaşayan çocuklardaki aile arasında kullanılan Almanca, çocuğun okula başlaması ile birlikte % 54'den % 90'lara çıkmıştır. Buna karşın, Türkiye'de yaşayan çocuklarda bu oran % 36,7'den % 10'a inmiştir. Çocuğun, yaşadığı ülkenin dilini okula başlaması ile birlikte daha yoğun bir şekilde öğrendiğini, sınıf arkadaşları ve öğretmenleri ile ilgili dilde konuştuğunu göz önünde bulunduracak olursak, o zaman bu sonuçlar bizi şaşırtmamalıdır. Öte taraftan, dikkatimizi çeken diğer bir nokta ise, her iki ülkede de okul öncesi dönemde, yüksek bir oranın (Türkiye'dekilerin % 50'si, Almanya'dakilerin % 46'sı) aile arasında *her iki dilde* konuşmasıdır. Fakat okula başladıktan sonra bu

oranın Türkiye’de % 50’lerden % 70’lere çıkmasıyla birlikte, Almanya’daki oran % 46’lardan % 9’lara gerilemiştir. Bu sonuç, Almanya’daki çocukların okullarda sadece Alman dilinde eğitim gördükleri gerçeği ile açıklanabilir. Yabancı dil olarak ağırlıklı İngilizce ve Fransızca almaktadırlar. Türkiye’de yaşayan Türk-Alman karma evli çiftlerin çocukları ise, çoğunlukla elçiliklere bağlı özel okullarda ya da Almanca eğitim veren çeşitli liselerde eğitim görmektedirler.

Türkiye’de yaşayan çocukların, dilsel dört temel beceri olan *okuma - yazma - konuşma ve anlama*’da her iki dilde de çok iyi oldukları sonucuna varılmıştır, çünkü bu çocukların her iki dili de baskın durumdadır. Bu dört temel dilsel beceriyi her iki dilde gerçekleştirebilenler, Mac Namara, Hall, Diebold ve Pohl’e göre (bkz. Öktem & Rehbein, 1987, s.4) “iki dilli” olarak kabul edilmektedir. Bu durumda Türkiye’de yaşayan çocukları “iki dilli çocuklar” olarak tanımlayabiliriz. Ne yazık ki, Almanya’da yaşayan çocuklar için aynısını söylemek pek doğru olmaz. Almanya’daki çocukların her ne kadar % 52’si Almanca’yı, geri kalan % 48’i ise her iki dili ana dilleri olarak tanımlasalar da, neredeyse tamamı bu dört temel beceriyi sadece Almanca olarak gerçekleştirebilmektedir. Buna göre, Türkiye’deki çocuklarda *her iki dil baskın* durumdayken, Almanya’daki çocuklarda *Türkçe zayıf dil* konumundadır. Fakat burada dikkat çekici nokta, Türkçe dil bilgisi çok zayıf olan bu çocuklardan % 59’unun, yukarıda da belirttiğimiz gibi, *her iki dilde* şarkı söyleyebildiğidir. Bu da, müziğin ne denli evrensel bir dil olduğunun göstergesi olsa gerek.

Telaffuzlarına baktığımızda, Türkiye’de yaşayan çocukların her iki dildeki telaffuzları da çok iyi durumda. Zira Türkçe’de % 76,7’sinin, Almanca’da ise % 60’ının telaffuzu çok iyi. Almanya’daki çocukların Türkçe telaffuzu ise Türkiye’deki çocuklara kıyasla çok zayıf diyebiliriz (% 65 orta düzeyde). Çocukların günlük hayatta kullandıkları her iki dilin, telaffuzlarından daha zayıf olduğu tespit edilmiştir. *Standart*, ya da diğer bir ifadeyle *ölçünlü dil*, Apeltauer’in de (1993, s.34) belirttiği gibi, çocuğun yabancı dil öğreniminde olumlu bir etki yapmaktadır. İki dilin de ölçünlü bir şekilde sunulduğu ortamda yetişen çocukların dil seviyeleri de aynı oranda yükselmektedir. Almanya’daki çocuklarda, standart Türkçe ve Almancaları arasında çok büyük farklılıklar varken, Türkiye’de yaşayan çocukların % 63,3’ünde standart Türkçe, % 33,3’ünde ise standart Almanca *çok iyi* durumdadır. Bu rakamlardan yola çıkarak, şunları söyleyebiliriz: Almanya’daki çocukların Almancası *baskın* durumdayken, Türkiye’deki çocuklarda her iki dil de *baskın* durumda diyebiliriz. Zira bu çocuklar, kendilerini hemen hemen her durumda iki dilde de rahatça ifade edebilmektedirler.

Bilindiği üzere, iki dillilikte çocuğa her iki dilin aynı anda verilip verilmediği hep sorula gelmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, Türkiye’deki çocukların % 46,7’si, Almanya’daki çocukların ise % 36’sı *konuşmaya* aynı anda başlamışlardır. Almanya’da

bu % 36'lık grup içinde yer alan çocukların tamamı konuşmaya Almanca ile başlamıştır. Türkiye'de ise durum çok farklıdır. Hayır cevabı veren % 46,7 çocuğun büyük bir kısmı (% 71,4), Türkiye'de yaşamalarına rağmen önce Almanca konuşmaya başlamıştır. *Konuşma dili* ile *yazı dili* farklılıklar göstermektedir, çünkü çocuk yazı dilini, ancak okula başladıktan sonra öğrenmektedir. Okul öncesi ikinci dili yeterli düzeyde öğrenmemiş olan çocuğun dilinde, okula başlamasıyla birlikte birtakım eksiklikler kendini gösterir. Örneğin, tabloda da görüldüğü gibi, Almanya'daki çocukların her ne kadar % 64'ü konuşmaya her iki dilde aynı anda başladıklarını ifade etmiş olsalar da, çocuklardan hiçbiri yazmaya Türkçe ile başlamamıştır. Tamamı, (% 100) Almanca ile başlamıştır. Türkiye'deki çocukların oranlarında da, yazmaya geçişle birlikte değişiklikler olmuştur. Fakat bu değişiklik, Almanya'daki çocuklardan büyük farklılık göstermektedir.

Bir dili iyi bilmek demek, aynı zamanda o dildeki *ironi*, *fıkra*, *atasözü* ve *deyimleri* de iyi bilmek ve anlamak demektir. Çocuklara bu konu ile ilgili soru yöneltildiğinde, Türkiye'de yaşayan çocukların Almanya'da yaşayan çocuklara kıyasla, gerek Türkçe'de gerekse de Almanca'da bütün bunları rahatlıkla anlayabildiklerini söyleyebiliriz. Bu çocukların her iki dil düzeylerinin, Almanya'daki çocuklara kıyasla çok daha iyi olması, doğal olarak böyle bir sonucu da beraberinde getirmektedir. Bu durum, onların aynı zamanda her iki dilde farklı *lehçe* ve *ağızları* da rahatlıkla ayırt edip, anlamalarını sağlamaktadır.

İki dilliler için, iki veya daha çok dil bilmek, saygınlığı da beraberinde getirmektedir. Şayet bildiği dillerden birinin dil saygınlığı, ötekinden daha az ise, çocuk o dili reddetmeye başlar. Bir dilin toplumsal saygınlığını belirleyen pek çok neden olabilir. Yaptığımız ankette, her iki ülkede yaşayan çocukların büyük bir kısmı (Türkiye'deki oran biraz daha düşük olsa da), iki veya çok dil bilmenin, kendilerine saygınlık kazandırdığını ifade etmişlerdir.

İki dilli çocuklarda, her iki dil sürekli olarak hareket halindedir. Bazen biri, bazen de ötekisi *baskın* ya da *zayıf* konuma düşebilir. Dilin baskın ya da zayıf olması, bazen zamana ve çocuğun bulunduğu ortama bağlı olarak değişebilir. Bu bağlamda, anket yaptığımız Almanya'daki çocukların tamamı Türkçelerinin zayıf, Almancalarının ise baskın olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşın Türkiye'deki çocukların % 86,7'si Türkçelerinin baskın olduğunu ifade ederken, Türkiye'de yaşamalarına rağmen, % 43,3 gibi yüksek bir oran da, Almancasının baskın olduğunu belirtmiştir. Bu rakamlara dayanarak, şöyle bir yorumu rahatlıkla yapabiliriz: Türkiye'de yaşayan karma evli çiftlerin çocuklarının büyük bir çoğunluğunda her iki dil de *baskın* durumdadır, yani her iki dilde de kendilerini rahatlıkla ifade edebilecek durumdadırlar. Zaten okulda kullandıkları dillerin oranlarını karşılaştırdığımızda, bu sonuç kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Dil öğrenmede yazılı ve görsel basının ne denli önemli bir rol oynadığı inkâr edilemez. Anket sonucuna göre, Almanya’da yaşayan çocukların % 99’u Almanca televizyon programları izlerken, Türkiye’de yaşayan çocukların % 36,7’si Türkçe ve geri kalanı ise her iki dilde televizyon programı izlediğini belirtmiştir. Buna karşın, her iki ülkede de büyük bir yüzde her iki dilde müzik dinlemektedir. Almanya’daki çocukların tamamı Almanca kitap okuduklarını belirtirken, bu oran Türkiye’de de % 53,3 gibi yüksek bir seviyededir. Geriye kalan % 46,7’si ise en çok Türkçe kitap okuduğunu ifade etmektedir. Türkiye’de yaşayan çocuklar her iki dilde neredeyse aynı oranda kitap okuduklarını belirtirken (hatta Almanca oranı biraz daha yüksek), Almanya’da yaşayan çocukların ise hiç Türkçe kitap okumamaları dikkat çekicidir.

Tablo II.

Almanya’daki Deneklerin Öğrenim Durumu	Almanya’daki Deneklerin Eşlerinin Öğrenim Durumu				Toplam
	Sanat Okulu	Lise Mezunu	Üniversite	Eğitim Almadı	
Eğitim almadı	1	-	-	1	2
Sanat Okulu	20	2	4	4	30
Lise Mezunu	-	2	2	1	5
Üniversite	-	-	8	1	9
Toplam	21	4	14	7	46

Tablo III.

Türkiye’deki Deneklerin Öğrenim Durumu	Türkiye’deki Deneklerin Eşlerinin Öğrenim Durumu		Toplam
	Üniversite	Eğitim almadı	
Sanat Okulu	4	-	4
Lise Mezunu	5	-	5
Üniversite	10	1	11
Toplam	19	1	20

Yukarıdaki Tablo II ve Tablo III’de yer alan denekler ile eşleri arasındaki korelasyonda da görüldüğü üzere, Almanya’da yaşayan çiftler arasındaki eğitim düzeyi bazılarında oldukça düşükken, bazı çiftler arasında ise büyük farklılıklar dikkat çekmektedir. Çiftlerin çoğunun “sanat okulu” mezunu oldukları veya hiç bir eğitim almadıkları, vasıfsız oldukları anlaşılmaktadır. Aralarında lise ve üniversite mezunu çiftler de vardır. Fakat sayısal olarak bunların oranı daha düşüktür. Tabloda, hiçbir eğitimi olmayan çok sayıda çift de bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Türkiye’de yaşayan çiftlere baktığımızda, aralarındaki eğitim

düzeylerinin birbirlerine çok yakın ve de yüksek olduğunu görmekteyiz. Anket yaptığımız deneklerin eşlerinin %95'i üniversite mezunudur (çoğunluk Türk erkeği) ve çiftlerin % 50'si ise üniversite mezunu olarak (her iki taraf) karşımıza çıkmaktadır. Eğitim almayan sadece bir denek vardır, onun da eşi üniversite mezunudur.

4. Sonuç

Almanya'da yaşayan Türk – Alman karma çiftlere oranla, Türkiye'de yaşayan çiftlerin eğitim düzeyi oldukça yüksektir. Bu nedenle, eğitim ve kültür düzeyleri birbirlerine daha yakın çiftler olarak değerlendirilebilir.

Yapılan çalışmada ayrıca, çocukların dil seviyelerinin ve sözcük dağarcıklarının ailelerin eğitim düzeyine paralel olarak arttığı gözlemlenmiştir (bkz. Sağlam, 2004). Dolayısıyla, tablolardan da anlaşılacağı üzere, ailelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların da her iki dil düzeyi aynı oranda artmaktadır. Türkiye'de yaşayan Türk - Alman karma çiftlerin eğitim düzeyleri, Almanya'da yaşayan çiftlere oranla daha yüksek olduğu için, Türkiye'de bulunan çocukların da her iki dilde baskın olmaları bizleri şaşırtmamalıdır. Burada belirtilmesi gereken diğer bir konu ise, bir ülkenin dil saygınlığı ve o ülkenin sanayileşmede ulaştığı seviyenin, çocukların dil seçiminde ve öğreniminde belirleyici bir unsur olduğudur.

KAYNAKÇA

- Almanya Federal İstatistik Dairesi (1999). (Statistisches Bundesamt): Fachserie 1, Reihe 1, VIIB-177.
- Apeltauer, Ernst (1993). "Mehrsprachigkeit in einer Gesellschaft der Zukunft", Flensburger Papiere zur Mehrsprachigkeit und Kulturreichhalt im Unterricht. Nr. 1, Uni. Flensburg.
- Sağlam, Fatma (2004). "Die sprachliche Situation der Kinder in deutsch – türkischen bikulturellen Ehen", Doktora Tezi, Hacettepe Üni., Ankara.
- Öktem, A.& Rehbein, J. (1987). „Kindliche Zweisprachigkeit. Eine kommentierende Bibliographie zum kindlichen Erwerb von zwei Sprachen und zu Aspekten des Erstspracherwerbs“, Germanisches Seminar, Universität Hamburg.